

(жидкая фаза), грубодисперсного (глинистый остов, кальциево-магнезиальный скелет) и тонкодисперсного (гидрофильный коллоидный комплекс). Установлено соответствие физико-химических свойств требованиям, предъявляемых к пелоидам.

Ключевые слова: лечебные грязи (пелоиды), лиманы, Одесская область, анализ коллоидных дисперсий, химический состав, абиотические условия.

Nikipelova Olena, Mokienko Andriy, Safranov Tamerlan, Katerusha Olena. The Dependence of the Chemical Composition of Peloids of Estuaries on Abiotic Conditions. There is given an estimation of the impact of abiotic environmental conditions on the condition, quality and medicinal properties of peloids on the example of some estuaries in Odessa region. There is shown the physical and geographical characteristics of estuaries and characterized deposit of therapeutic muds (peloids). A detailed analysis of colloidal dispersion peloids is given on the basis of the monitoring required for forecasting changes and the development of scientifically based recommendations on the prevention of negative changes in the environment and compliance with environmental safety. Peloids structurally are a complex of moving physico-chemical system, which consists of three interconnected components: peloids solution (liquid phase), coarse (clay skeleton and calcium skeleton of Magnesia) and finely dispersed (hydrophilic colloid complex). Compliance with established physical and chemical properties of the requirements imposed on peloids.

Key words: therapeutic muds (peloids), estuaries, Odessa region, analysis of colloidal dispersions, chemical composition and abiotic conditions.

Стаття надійшла до редколегії
05.11.2014 р.

УДК 332.3(477.8)(043.5)

Зіновій Паньків

Водогосподарське землекористування в Карпатському регіоні України

У статті проаналізовано структуру та географію водогосподарського землекористування в Карпатському регіоні України. Установлено, що у структурі земель під водами домінують землі під природними водотоками. Для характеристики водогосподарського землекористування запропоновано використовувати коефіцієнт антропогенного обводнення, який у регіоні становить 55,7. Водогосподарське землекористування – основа ефективного використання водних ресурсів регіону, що сприяє оптимізації екологічної ситуації.

Ключові слова: водогосподарське землекористування, Карпатський регіон України, коефіцієнт антропогенного обводнення, землі водного фонду.

Постановка наукової проблеми та її значення. Згідно з фізико-географічним районуванням Карпатський регіон України частково охоплює Поліський, Західно-Український край і повністю Українські Карпати [13], займаючи площу 5660,7 тис. га (9,4 % від площі України), у межах якої станом на 01.01.2011 р. проживало 6076,2 тис. осіб (13,3 % від усіх жителів України) [5]. У структурі землекористування регіону домінує сільськогосподарське й лісгосподарське землекористування, що було зумовлено і природними чинниками (географічне положення, рельєф, клімат, ґрунти, корисні копалини, рослинність), і тривалим періодом господарської діяльності, яка зумовила кардинальну трансформацію природних біоценозів і позначилася на сучасному стані екологічної ситуації. Водогосподарське землекористування в регіоні охоплює всього 1,9 % від загальної площі земель, проте саме воно є основою використання водних ресурсів, що гарантує розв'язання проблем водопостачання міського й сільського населення, промислового й агропромислового водопостачання, виробництва електроенергії, осушення та регулювання водно-повітряного режиму сільсько-господарських земель, ведення рибного господарства, організації масового відпочинку населення та туризму.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Система землекористування в Україні представлена сукупністю земельних ділянок, що мають різні природно-історичні властивості, різняться за характером використання, правовою належністю і структурою земельних угідь. Продуктивні земельні ресурси – вихідна матеріальна основа добробуту і кожного індивідуума, і суспільства загалом, що зумовлено їхніми важливими функціями в суспільному виробництві та функціонуванні біосфери. Методологічні

положення землекористування розкриті в роботах А. М. Третьяка, В. М. Другак, З. С. Хапіцької [8–12], П. Г. Казьміра [3], О. Г. Топчієва [7], В. В. Горлачука [2]. Регіональному аналізу водогосподарського землекористування приділено незначну увагу в наукових публікаціях. Розвиток і модернізація економіки, реформування системи землекористування, євроінтеграційні процеси в Україні неминуче зумовлять більш інтенсивне використання водних ресурсів і зміни у структурі земель водного фонду, що вимагає докладного вивчення сучасного стану землекористування в регіоні.

Мета статті – проаналізувати сучасний стан водогосподарського землекористування в Карпатському регіоні України та виявити територіальні відмінності й у межах адміністративних областей, і в розрізі смуг землекористування, які характеризуються відповідним балансом тепла та вологи, що зумовлює поширення природних рослинних формацій і визначає формування зональних типів та підтипів ґрунтів, які поширені в межах мікроелементів рельєфу й відображають переважальні напрями використання земельного фонду. Проведення масштабної земельної реформи вимагає встановлення особливостей розподілу земель водного фонду за категоріями землевласників і землекористувачів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Водогосподарське землекористування – це тип використання земельних ділянок, що зайняті морями, річками, озерами, водосховищами, болотами, островами, прибережними захисними смугами вздовж водних об'єктів, гідротехнічними, водогосподарськими спорудами та каналами, береговими смугами водних шляхів, для раціонального використання вод для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та виснаження [5]. До земель водного фонду, що є об'єктами водного землекористування, належать землі, зайняті:

а) морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами, що не вкриті лісами;

б) прибережними захисними смугами вздовж морів, річок і навколо водойм, крім земель, зайнятих лісами;

в) гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами й каналами, а також землі, відведені під смуги відведення для них;

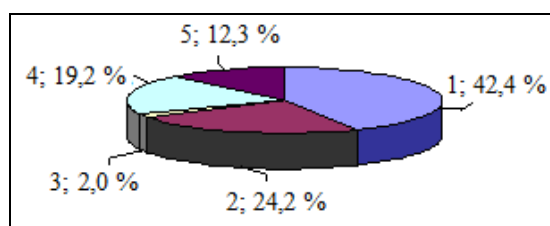
г) береговими смугами водних шляхів [1]. Для створення сприятливого режиму функціонування водних об'єктів навколо них встановлюються водоохоронні зони.

Вода – основа життя на нашій планеті, й тому землі навколо водних об'єктів із прісними водами завжди були ареалами життєдіяльності та землекористування. На ранніх етапах еволюції людського суспільства й домінування привласнювального землекористування люди першочергово використовували прісні водні об'єкти як джерело водопостачання, рибальські й мисливські угіддя, транспортні шляхи. Саме алювіальні ґрунти річкових долин Тиси, Дністра, Західного Бугу за рахунок легкого гранулометричного складу та відсутності деревної рослинності стали ареалами відтворювального землекористування в регіоні. Із розвитком торгівлі ріки Карпатського регіону України активно використовували для судноплавства (особливо Дністер) та сплавання лісу. Розвиток мануфактур і переробних галузей дав поштовх для використання сили течії води та будівництва гідромеханічних установок (водяних млинів, гідравлічних ковалень та ін.) на всіх обжитих ріках регіону. До 40-х рр. ХХ ст. кількість таких установок досягла 600–800 одиниць із загальною потужністю 10–14 тис. кВт [6]. Загальна кадастрова потужність усіх річок регіону (без Дністра) становить близько 3 млн кВт, із яких можна використовувати понад 300 тис. кВт. Саме в досліджуваному регіоні було побудовано першу на території України гідроелектростанцію, що дало поштовх до гідроенергетичного напрямку у використанні земель водного фонду. 1890-го в с. Фрідешово (тепер с. Кольчино), що на Мукачівщині, на території пивоварні графа Штерберга почала діяти перша ГЕС, яка працювала аж до 1961 р. Особливо активно цей напрям використання земель водного фонду почав розвиватися в радянський період. У 1946–1950 рр. було збудовано понад 40 сільських ГЕС. Станом на 1961 р. у басейні Дністра нараховувалося 12 ГЕС (Завадівська, Самбірська, Опорська та ін.), у басейні Тиси було 17 ГЕС (Теребле-Ріцька, Тур'є-Реметська та ін.), у басейні Пруту й Серету 25 ГЕС (Снятинська, Яблоницька, Кам'янська та ін.), але з розбудовою потужних теплових і атомних електростанцій більшість із них була закрита. Досить активно ріки Карпатського регіону використовували для рибництва, особливо для розведення форелі, акліматизації чудського сига та байкальського омуля. Для розвитку цього напрямку були збудовані форельні заводи. Активно землі водного фонду в Карпатському регіоні України викорис-

товували для водозабезпечення міського й сільського населення; промислового й агропромислового водопостачання; зрошення, обводнення, осушення та регулювання водно-повітряного режиму сільсько-господарських земель, масового відпочинку населення, лікувально-оздоровчих і туристичних цілей.

Згідно із земельним законодавством землі водного фонду можуть перебувати в державній, комунальній і приватній власності. Громадянам та юридичним особам безоплатно в приватну власність можуть передаватися замкнені природні водойми загальною площею до 3 га. Також власники земельних ділянок у встановленому порядку можуть створювати рибогосподарські, протиерозійні та інші штучні водойми. Державним водогосподарським організаціям, які є основними користувачами земель водного фонду, земельні ділянки надаються для догляду за водними об'єктами, прибережними захисними смугами, смугами відведення, береговими смугами водних шляхів, гідротехнічними спорудами. Також громадяни та юридичні особи можуть орендувати земельні ділянки прибережних захисних смуг, смуг відведення і берегових смуг водних шляхів, а також озера, водосховища, інші водойми, болота та острови для сінокошіння, рибогосподарських потреб, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей, проведення науково-дослідних робіт [1].

Згідно з відомостями державного земельного кадастру, землі під водами в Карпатському регіоні України займають 103,5 тис. га (1,9 % від загальної площі земель), що набагато менше від державного показника (4,0 %). Найбільшою часткою земель під водами (2,3 %) вирізняється територія Чернівецької області. Невелика площа, зайнята землями під водами, зумовлена розташуванням у межах регіону гірської системи Українських Карпат, яка розділяє річкову мережу, що представлена невеликими річками, до басейну Тиси та Дністра, Пруту, а також проходженням через значну частину регіону Головного Європейського вододілу, який розділяє річкову мережу до басейнів Балтійського й Чорного морів. Структура земель під водами в межах Карпатського регіону України наведена на рис. 1, а розподіл земель під водами в областях регіону – на рис. 2.

Рис. 1. Структура земель під водами в Карпатському регіоні України станом на 01.01.2011 р.

(1 – землі під природними водами (річками та струмками); 2 – землі під штучними водотоками (каналами, колекторами, канавами); 3 – землі під озерами; 4 – землі під ставками; 5 – землі під штучними водосховищами)

Структура земель під водами в досліджуваному регіоні характеризується високою часткою (42,4 %) земель під природними водотоками, а найбільші значення цієї категорії характерні для Івано-Франківської області (61,9 %). Найменша частка земель під природними водотоками (29,7 %) облікована у Львівській області. Також у регіоні є досить висока частка (24,2 %) земель під штучними водотоками, переважно під каналами, що зумовлено масштабними роботами з осушувальної меліорації в другій половині ХХ ст. та будівництвом відкритих осушувальних мереж. Найбільша площа осушених земель характерна для Львівської області (23,5 %), що закономірно зумовлює найбільшу частку земель під штучними водотоками (33,6 %) [4; 5]. Найменша частка земель під штучними водотоками (7,6 %) характерна для території Чернівецької області. Площа земель під озерами в регіоні становить близько 2,0 тис. га, а найбільша частка земель з озерами (2,8 %) характерна для Львівської області. Будівництво ставків для риборозведення і рекреації в регіоні має давню історію та зумовлено і господарською потребою, і особливостями рельєфу.

Станом на 01.01.2011 р. площа земель під ставками в Карпатському регіоні України становила близько 20 тис. га, а найбільші частки земель, що зайняті ставками, характерні для Чернівецької (25,1 %) та Львівської (23,6 %) областей. Будівництво штучних водосховищ у регіоні було зумовлено розвитком промислового будівництва, добуванням корисних копалин і розвитком електроенергетики. У подальшому, вже в радянський період, було збудовано великі за площею штучні водосховища Бурштинської, Добротвірської ТЕС, Дністровської ГЕС, Теребле-Рікської ГЕС. На сьогодні площа земель у Карпатському регіоні, що зайнята штучними водосховищами, становить 12,7 тис. га, а найбільша частина земель під штучними водосховищами (31,9) характерна для Чернівецької області.

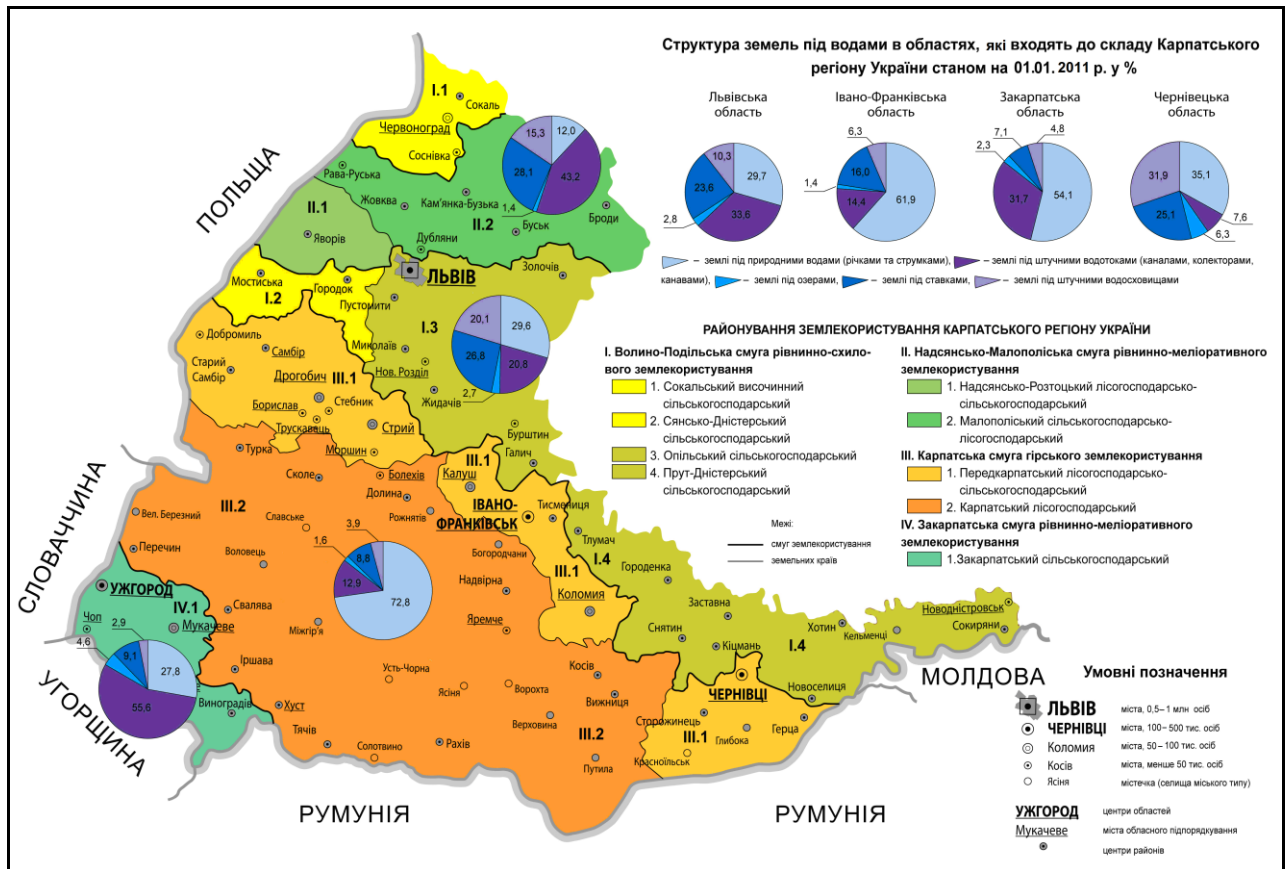

Рис. 2. Картошхема водогосподарського землекористування в Карпатському регіоні України станом на 01.01.2011 р.

Землі під водами в досліджуваному регіоні, хоча й займають незначну частку, все ж відіграють надзвичайну важливу роль у розвитку господарського комплексу та оптимізують стан екологічної ситуації. Проведена характеристика засвідчує, що землі під водами в регіоні зайняті і природними, і штучними водними об'єктами. Для більш об'єктивної характеристики цієї категорії земельного фонду доцільно запровадити коефіцієнт антропогенного обводнення території – як відношення площі земель під штучними водотоками до загальної площі земель під водами в межах певного природного чи адміністративно-територіального утворення.

Наведені в табл. 1 результати засвідчують, що більша половина земель під водами в регіоні дослідження зайнята штучно створеними водними об'єктами, які відображають значну активність господарської діяльності. Найбільше значення коефіцієнта антропогенного обводнення характерне для Львівської (67,7 %), що зумовлено проведенням осушувальної меліорації, та Чернівецької (64,6 %) областей, у межах якої значну площу займає водосховище Дністровської ГЕС.

Таблиця 1

Коефіцієнт антропогенного обводнення території Карпатського регіону України

Адміністративна одиниця	Коефіцієнт антропогенного обводнення території, %
Львівська область	67,7
Івано-Франківська область	36,7
Закарпатська область	43,6
Чернівецька область	64,6
Карпатський регіон	55,7

Ще більш різючі відмінності у структурі земель під водами виявляються між смугами землекористування. Переважна більшість земель під водами в регіоні дослідження сконцентрована в межах Волино-Подільської височинної (41,6 %) та Карпатської гірської (35,8 %) смуги. Однак у межах Волино-Подільської смуги домінують землі під штучними водними об'єктами (Ка. об. = 67,7 %), а

в Карпатській гірській – під природними водотоками (Ка. об. = 25,6 %). Найбільшим показником антропогенної обводненості території характеризується Надсянсько-Поліська низовинна смуга (86,5 %), що зумовлено значною часткою земель під штучними водотоками (каналами) (43,2 %) та значною площею земель, зайнятих ставками (4,0 тис. га) (табл. 2, рис. 2).

Таблиця 2

Структура земель під водами в межах смуг землекористування Карпатського регіону України станом на 01.01.2011 р.

Смуги земле- користу- вання	Землі під водами, у т. ч. <i>за</i> %	У тому числі					Коефіцієнт антропо- генного обводнення, К а. об., %
		природ- ними водо- токами	штуч- ними водо- токами	озера- ми	став- ками	штуч- ними водосхо- вищами	
Волино- Подільська височинна	42856,4	<u>12500,6</u> 29,6	<u>8933,3</u> 20,8	<u>1144,0</u> 2,7	<u>11282,4</u> 26,8	<u>8177,7</u> 20,1	67,7
Надсянсько- Поліська низовинна	14115,0	<u>1700,3</u> 12,0	<u>6089,0</u> 43,2	<u>201,0</u> 1,4	<u>3965,9</u> 28,1	<u>2158,5</u> 15,3	86,5
Карпатська гірська	36919,0	<u>26845,1</u> 72,8	<u>4752,8</u> 12,9	<u>467,1</u> 1,6	<u>3147,5</u> 8,8	<u>1408,5</u> 3,9	25,6
Закарпатська низовинна	9105,0	<u>2527,0</u> 27,8	<u>5059,0</u> 55,6	<u>416,0</u> 4,6	<u>833,0</u> 9,1	<u>269,0</u> 2,9	67,6

Основна причина антропогенного обводнення території регіону – проведення осушувальної меліорації, особливо в Закарпатській низовинній (55,6 %) і Надсянсько-Поліській (43,2 %) смугах.

Землі водного фонду є власністю народу України й можуть передаватися у власність громадян, надаватися в користування громадянам нашої держави, іноземним фізичним і юридичним особам, а також особам без громадянства. У Карпатському регіоні України переважні більшість земель під водами (54,5 %) не передана у власність і постійне користування, перебуває в державній та комунальній формі власності. Найбільшою часткою земель під водами (66,9 %), що не передана у власність і користування, вирізняється Івано-Франківська область. Найбільша площа земель регіону дослідження (17,9 тис. га) передана в користування водогосподарським підприємствам (177 од.), які використовують їх для догляду за водними об'єктами й гідротехнічними спорудами. Також значні площі земель під водами передані у власність і користування сільськогосподарським підприємствам (9,8 тис. га) та громадянам (5,6 тис. га), які використовують їх переважно для сінокосіння, випасання худоби, ведення рибного господарства й рекреації (табл. 3). Організаціям, підприємствам, установам природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення надано в користування 1,1 тис. га земель водного фонду, з яких 750 га мають статус природоохоронних, а 350 га використовуються для рекреації. Аналіз засвідчив, що домінувальна форма водогосподарського землекористування – експлуатаційна, хоча регіон має значні перспективи для розвитку рекреаційної форми землекористування на землях водного фонду.

Проведення земельної реформи, розпаювання земель колективних сільськогосподарських підприємств негативно позначилося на використанні земель водного фонду, що зумовлено недотриманням обмежень щодо їхнього використання. Насамперед це стосується використання земель, у межах яких функціонують меліоративні системи. Згідно із земельним законодавством використання земельних масивів на яких розміщені й функціонують меліоративні системи повинно здійснюватися спільно на підставі угод. Але в окремих випадках такі масиви земель розпайовуються, що зумовлює руйнацію меліоративних каналів і колекторів, розвиток ренатуралізаційних процесів (підвищення рівня ґрунтових вод, заболочування та ін.). Для створення сприятливого режиму функціонування водних об'єктів, попередження їхнього забруднення, засмічення і вичерпання, а також зменшення коливання стоку вздовж річок, морів і навколо озер, водосховищ й інших водойм установлюються водоохоронні зони, а в їхніх межах виділяються земельні ділянки під прибережні захисні смуги. Такі смуги повинні встановлюватися вздовж берегів річок та навколо водойм уздовж урізу води в меженний період шириною:

- а) для малих річок, струмків і потічків, а також ставків площею менш як 3 га – 25 м;
 б) для середніх річок, водосховищ на них, водойм, а також ставків площею понад 3 га – 50 м;
 в) для великих річок, водосховищ на них та озер – 100 м.

Таблиця 3

Розподіл земель водного фонду Карпатського регіону України за землевласниками, землекористувачами станом на 01.01.2011 р. (тис. га / %)

Категорії землевласників, землекористувачів	Львівська область	Івано-Франківська область	Закарпатська область	Чернівецька область	Карпатський регіон України
С/г підприємства	<u>5,5</u> 12,8	<u>2,4</u> 10,1	<u>0,8</u> 9,1	<u>1,1</u> 5,9	<u>9,8</u> 9,4
Громадяни	<u>24</u> 5,6	<u>0,6</u> 2,7	0,3 1,6	<u>2,3</u> 12,3	<u>5,6</u> 5,4
Заклади, установи, організації	<u>0,4</u> 0,9	0,1 0,4	<u>0,1</u> 0,5	<u>0,02</u> 0,1	<u>0,6</u> 0,6
Промислові та інші підприємства	<u>2,7</u> 6,3	<u>1,6</u> 6,8	<u>0,5</u> 2,8	<u>0,05</u> 0,3	<u>4,9</u> 4,7
Підприємства транспорту та зв'язку	<u>0,1</u> 0,2	<u>0,01</u> 0,1	<u>0,01</u> 0,1	<u>0,03</u> 0,2	<u>0,2</u> 0,2
Частини, організації, навчальні заклади оборони	<u>0,5</u> 1,2	<u>0,07</u> 0,3	<u>0,03</u> 0,2	–	<u>0,6</u> 0,6
Організації природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення	<u>0,2</u> 0,5	<u>0,3</u> 1,3	<u>0,5</u> 2,8	<u>0,06</u> 0,3	<u>1,1</u> 1,1
Лісгосподарські підприємства	<u>2,0</u> 4,7	<u>1,9</u> 8,1	2,0 11,2	<u>0,5</u> 2,6	<u>6,4</u> 6,2
Водогосподарські підприємства	<u>4,9</u> 11,4	<u>0,8</u> 3,2	<u>6,0</u> 32,6	<u>6,3</u> 33,5	<u>17,9</u> 17,3
Підприємства, що належать іноземним інвесторам	–	–	–	–	–
Землі запасу	<u>24,1</u> 56,3	<u>1,6</u> 66,9	<u>8,1</u> 44,5	<u>8,4</u> 44,8	<u>56,4</u> 54,5
Усього земель	<u>42,8</u> 100	<u>23,7</u> 100	<u>18,3</u> 100	<u>18,7</u> 100	<u>103,5</u> 100

За крутизни схилів понад 3° мінімальна ширина прибережної захисної смуги подвоюється [1]. На жаль, для більшості водних об'єктів регіону дослідження такі захисні смуги не виділені в натурі, що дає змогу порушувати законні обмеження щодо використання земельних ділянок у цих межах (заборона розорювання, ведення садівництва й городництва, застосування пестицидів і добрив, будівництво будь-яких споруд та ін.).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Хоча землі водного фонду в Карпатському регіоні України займають незначну площу, саме вони є основою використання водних ресурсів і гарантують вирішення потреб водозабезпечення міського й сільського населення, промислового й агропромислового водопостачання, виробництва гідроелектроенергії, осушення та регулювання водно-повітряного режиму сільськогосподарських земель, ведення рибного господарства, організації масового відпочинку населення і туризму. Від ефективності використання цієї категорії земель безпосередньо залежить якість водних ресурсів і, відповідно, стан екологічної ситуації в регіоні, стан здоров'я сучасного й майбутнього покоління.

Активний розвиток в Українських Карпатах рекреаційного й оздоровчого землекористування за умови достатніх і сприятливих ресурсів стикнувся з нестачею електроенергії для їхнього ефективного функціонування. Така ситуація змусила до використання альтернативних джерел електроенергії, у тому числі гідроелектроенергії. Для цього в регіоні розпочато відновлення законсервованих ГЕС, проектування й будівництво міні-ГЕС. Досить часто такі проекти здійснюються з порушенням екологічних і санітарних норм, що зумовлює і повне затоплення земель водного фонду, і погіршення

їхньої якості, зниження якості й цілісності функціонування водних екосистем, порушення екологічної рівноваги в цілому регіоні. Сучасна система обліку земельних ресурсів оперує винятково показниками про площі земель під водами, без урахування площ прибережних захисних смуг, що є складовою частиною земель водного фонду. Для більшості водних об'єктів регіону захисні водоохоронні смуги не виділені на місцевості, а в їхніх межах не дотримують обмеження щодо цільового використання земель. Перспективи подальших досліджень пов'язані з докладнішим аналізом особливостей використання земель водного фонду в досліджуваному регіоні.

Джерела та література

1. Водний кодекс України : текст відповідає офіц. станом на 1 жовтня 2012 р. – К. : Нац. книжк. проект, 2012. – 80 с.
2. Горлачук В. В. Науково-методичні основи використання земель в умовах ринкових відносин / В. В. Горлачук, А. Я. Сохнич. – Львів : ЦНТЕІ, 1994. – 71 с.
3. Казьмір П. Г. Організація сільськогосподарського використання земель на ландшафтно-екологічній основі / П. Г. Казьмір, Н. Є. Стойко, М. В. Дроздяк / за заг. ред. П. Г. Казьміра. – Львів : СПОЛОМ, 2009. – 254 с.
4. Паньків З. П. Просторові показники землекористування в Карпатському регіоні України / З. П. Паньків // *Наук. зап. Терноп. нац. ун-ту. Сер. : Географія.* – 2012. – Вип. 32. – С. 164–173.
5. Паньків З. П. Система класифікаційних категорій землекористування / З. П. Паньків // *Вісн. Львів. ун-ту. Сер. географічна.* – 2011. – Вип. 39. – С. 260–266.
6. *Природа Українських Карпат* / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1968. – 265 с.
7. Топчієв О. Г. Застосування методів аналізу великомасштабних планів землекористувань при формуванні регіональних екомереж / О. Г. Топчієв, А. М. Шашеро // *Укр. геогр. журн.* – 2012. – № 3. – С. 51–57.
8. Третяк А. М. Наукові основи економіки землекористування та землевпорядкування / А. М. Третяк, В. М. Другак. – К. : ЦЗРУ, 2003. – 337 с.
9. Третяк А. М. Управління земельними ресурсами та реєстрація землі в Україні / А. М. Третяк. – К. : Преса України, 1998. – 224 с.
10. Третяк А. М. Земельна політика та земельні відносини: соціально-економічні та духовні аспекти розвитку / А. М. Третяк, В. М. Другак. – К. : ННЦ «Ін-т аграр. економіки», 2007. – 186 с.
11. Третяк А. М. Наукові основи раціоналізації землекористування / А. М. Третяк, З. С. Хапіцька. – Чернівці : Буковина, 1997. – 40 с.
12. Третяк А. М. Оптимізація землекористування в умовах реформування земельних відносин на регіональному рівні (на прикладі Карпатського регіону України) / А. М. Третяк, З. С. Хапіцька. – Чернівці : Буковина, 1996. – 126 с.
13. Удосконалена схема фізико-географічного районування України / О. М. Маринич, Г. О. Пархоменко, О. М. Петренко, П. Г. Шищенко // *Укр. геогр. журн.* – 2003. – № 1. – С. 16–20.

Паньків Зиновій. Водохозяйственное землепользование в Карпатском регионе Украины. Проанализированы структура и география водохозяйственного землепользования в Карпатском регионе Украины. Водохозяйственное землепользование – это тип использования земельных участков водного фонда с целью рационального использования водных ресурсов для потребностей населения и отраслей экономики, воспроизводства водных ресурсов, охраны вод от загрязнения, истощения. В структуре земель под водами региона доминируют земли под природными водотоками (42,4 %), а наибольшее значение этой категории характерно для Ивано-Франковской области (61,9 %). Для характеристики водохозяйственного землепользования использован коэффициент антропогенного обводнения – отношение площадей земель под искусственными водными объектами к общей площади земель под водами в пределах природного или административного образования. Наибольшим показателем коэффициента антропогенного обводнения характеризуется Надсянско-Полесская полоса (86,5), что обусловлено проведением масштабной осушительной мелиорации. Эффективное водохозяйственное землепользование является основой оптимизации экологической ситуации.

Ключевые слова: водохозяйственное землепользование, Карпатский регион Украины, коэффициент антропогенного обводнения, земли водного фонда.

Pankiv Zinoviі. Water Management Land Use in the Carpathian Region of Ukraine. An article analyzed the structure and geography of water management land use in the Carpathian region of Ukraine. Water management land use is a type of land use of water fund for the rational use of water resources for the public and various sectors of the economy, restoration of water resources, protection of waters from pollution and depletion. Water management land use in the Carpathian region of Ukraine occupies 103,5 hectares (1,9 % of the total area). The structure of the land under the waters of the region is dominated by the land under natural waterways (42,4 %) and the highest values in this category are characteristic of the Ivano-Frankivsk region (61,9 %). To characterize the water management land use the

coefficient of anthropogenic area watering is used – ratio of the area of land under artificial waterways to the total area of land under water in natural and administrative entities. In the Carpathian region of Ukraine, the figure is 55,7, and the highest values of the coefficient of anthropogenic watering characterized Nadsiansko-Poliska band (86,5), due to large-scale drainage reclamation. The adjustment of effective water management land use is the basis for optimizing the environmental situation in the region.

Key words: water management land use, the Carpathian region of Ukraine, the coefficient of anthropogenic watering, ground water resources.

Стаття надійшла до редколегії
18.02.2014 р.

УДК 553.3/9(477.82)

**Марія Шагута
Любомир Гулай**

Сучасний стан земельних ресурсів Волинської області

Розглянуто особливості сільськогосподарського землекористування у Волинській області. Досліджено земельні ресурси, їх екологічний стан та систему заходів у боротьбі з деградацією земель. Запропоновано варіанти теоретичних розробок із питань охорони та раціонального використання земельних ресурсів, а також комплекс методів підвищення родючості ґрунтів. Показано екологічні підходи до оцінювання стану земельних ресурсів, їх використання й збереження. Вивчено застосування на практиці заходів раціонального використання земель, що означає не тільки отримання максимальної кількості необхідної сільськогосподарської продукції, а й підтримання родючості ґрунтів.

Ключові слова: земельний фонд, сільськогосподарські угіддя, ґрунт, землекористування, деградація, родючість, ерозія, земельні ресурси.

Постановка наукової проблеми та її значення. Антропогенний вплив на ґрунти призводить до їх деградації та спричиняє зниження продуктивності сільськогосподарських угідь. При цьому погіршується якість ґрунтів та здатність їх забезпечувати вирощування екологічно безпечної продукції рослинництва. На сьогодні темпи деградації та втрати високородючих земель постійно зростають. Саме тому досить актуальним завданням сьогодення є оцінювання екологічного стану ґрунтів, їх раціонального використання та збереження.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Сучасна наука нагромадила чималий досвід із питань охорони та збереження земельних ресурсів. Аналізували антропогенний вплив на ґрунти та оцінювали їх екологічний стан багато вчених: М. Й. Шевчук [1], П. Й. Зіньчук [2], Р. А. Іванух [3], С. М. Рижук [4], А. Г. Потапова [6] та ін. Саме вони й вивчали сучасний стан ґрунтів та розробляли програми захисту земель від деградації.

Мета дослідження – вивчення, аналіз та оцінювання сучасного стану земельних угідь Волинської області, визначення відсотка території деградованих земель і пошук оптимальних методів збереження ґрунтів від ерозії та покращення їх родючості. Основним завданням є комплексне оцінювання стану ґрунтів в області та масштабів антропогенних порушень ґрунтів й економічних збитків, розробка рекомендацій щодо раціонального використання земель.

Матеріали та методи. Було використано наукові роботи М. Й. Шевчука [1], П. Й. Зіньчука [2], Р. А. Івануха [3], С. М. Рижук [4], А. Г. Потапової [6] й ін., методи – загальнонауковий і статистико-математичний.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Волинь у країні вважають регіоном, де населення та влада традиційно дбають про збереження природних ландшафтів, раціональне використання ресурсів лісу, озер, боліт і земельного фонду, збереження чистоти атмосфери та гідросфери.

Волинська область розташована на північному заході України з територією 20,2 тис. км², що становить 3,3 % від загальної площі нашої країни. Область займає західну частину Східноєвропей-